

The Eye Of Allah

Rudyard Kipling (1865-1936)

Eerste uitgave 1926

THE Cantor of St. Illod's being far too enthusiastic a musician to concern himself with its Library, the Sub-Cantor, who idolised every detail of the work, was tidying up, after two hours' writing and dictation in the Scriptorium. The copying-monks handed him in their sheets—it was a plain Four Gospels ordered by an Abbot at Evesham—and filed out to vespers. John Otho, better known as John of Burgos, took no heed. He was burnishing a tiny boss of gold in his miniature of the Annunciation for his Gospel of St. Luke, which it was hoped that Cardinal Falcodi, the Papal Legate, might later be pleased to accept.

'Break off, John', said the Sub-Cantor in an undertone.

'Eh? Gone, have they? I never heard. Hold a minute, Clement.'

The Sub-Cantor waited patiently. He had known John more than a dozen years, coming and going at St. Illod's, to which monastery John, when abroad, always said he belonged. The claim was gladly allowed, for, more even than other Fitz Othos, he seemed to carry all the Arts under his hand, and most of their practical receipts under his hood.

Het oog van Allah

Rudyard Kipling (1865-1936)

Eerste uitgave 1926

Vertaling: Paul van Gulick, 2020

Omdat de Cantor¹ van St. Illod's² een té enthousiast musicus was om zich met de kloosterbibliotheek bezig te houden, was de Tweede Cantor³, die elk detail van het werk verafgoodde, aan het opruimen nadat hij twee uur in het Scriptorium⁴ had geschreven en gedictieerd. De kopieermonniken overhandigden hem hun bladen – het betrof een eenvoudige versie van de Vier Evangeliën die door een abt in Evesham was besteld – en gingen in een rij naar de Vespers. John Otho, beter bekend als John van Burgos, besteedde er geen aandacht aan. Hij was een klein motief van goud aan het polijsten in zijn miniatuur van de Annunciatie⁵ voor zijn Evangelie van de Heilige Lukas. Men hoopte dat kardinaal Falcodi⁶, de pauselijke legaat, het boekwerk met genoegen zou accepteren.

'Ophouden, John', zei de Tweede Cantor op gedempte toon.

'Eh? Ze zijn al weg, nietwaar? Ik heb het niet gehoord. Een minuutje nog, Clement.'

De Tweede Cantor wachtte geduldig. Hij kende John al meer dan een dozijn jaren, komend en gaand naar St. Illod's, het klooster waarvan John, als hij in het buitenland verbleef, altijd zei dat hij het als zijn thuis ervoer. Deze uitspraak werd hem graag vergeven want beter zelfs dan Fitz Othos⁷, leek hij alle kunsten te beheersen en het meeste van de praktische kennis daarover zat onder zijn monnikskap.

¹ De Cantor was in de 13de eeuw zanger, bibliothecaris/ archivaris, muzikleraar en beheerder van alle boeken.

² Klooster vernoemd naar St. Ellidius uit Wales.

³ De Tweede-Cantor was de assistent van de Cantor als een "manusje van alles".

⁴ Een aparte zaal/ kamer voor het schrijven en kopiëren van handschriften (Scriptures) en allerlei documenten. De verluchtigingen werden hier ook gemaakt.

⁵ De aankondiging van de aartsengel aan de Maagd Maria dat zij een Goddelijk kind zal baren.

⁶ De Fransman Guy de Foulkes.

⁷ "Fitz" impliceert dat het hier gaat om een onwettig kind van een koninklijke prins. Mogelijk zou het hier gaan om Bisschop Odo, halfbroer van Willem de Veroveraar.

The Sub-Cantor looked over his shoulder at the pinned-down sheet where the first words of the Magnificat were built up in gold washed with red-lac for a background to the Virgin's hardly yet fired halo. She was shown, hands joined in wonder, at a lattice of infinitely intricate arabesque, round the edges of which sprays of orange-bloom seemed to load the blue hot air that carried back over the minute parched landscape in the middle distance.

'You've made her all Jewess', said the SubCantor, studying the olive-flushed cheek and the eyes charged with foreknowledge.

'What else was Our Lady?' John slipped out the pins. 'Listen, Clement. If I do not come back, this goes into my Great Luke, whoever finishes it.' He slid the drawing between its guard-papers.

'Then you're for Burgos again—as I heard?'

'In two days. The new Cathedral yonder—but they're slower than the Wrath of God, those masons—is good for the soul.'

'Thy soul?' The Sub-Cantor seemed doubtful.

'Even mine, by your permission. And down south—on the edge of the Conquered Countries—Granada way—there's some Moorish diaper-work that's wholesome. It allays vain thought and draws it toward the picture—as you felt, just now, in my Annunciation.'

De Tweede Cantor keek over Johns schouder naar het vastgepinde perkament waar de eerste woorden van het Magnificat⁸ waren opgebouwd uit verguld goud en rode zegellak, voor een achtergrond van het nog nauwelijks vlamme aureool van de Maagd. Zij werd met samengevouwen handen getoond op een raster van een oneindig ingewikkelde arabesk⁹ met een nevel oranjekleurige bos rond de randen, die de blauwe hete lucht leek te voeden die uitstraalde over het kleine uitgedroogde landschap dat zich op middellange afstand bevond.

'Je hebt haar als Jodin afgebeeld', zei de Tweede Cantor, de olijkleurige wang en de met voorkennis geladen ogen bestuderend.

'Wat was Onze Lieve Vrouwe anders dan dat?' John maakte het perkament los. 'Luister, Clement. Als ik niet terugkom, komt dit in mijn Grote Lukas, wie het ook afmaakt.' Hij schoof de miniatuur tussen de beschermende bladen.

'Dus je gaat weer naar Burgos, hoorde ik?'

'Over twee dagen. De nieuwe kathedraal¹⁰ daar is goed voor de ziel; echter, de metselaars zijn langzamer dan de Toorn van God.'

'Goed voor *jouw* ziel?' De Tweede Cantor leek te twijfelen.

'Zelfs de mijne, met uw toestemming. En in het zuiden, aan de rand van de veroverde landen, zoals in Granada¹¹, is er wat Moorse decoratie¹² dat heilzaam werkt. Het neemt de ijdele gedachten weg en leidt ze tot de afbeelding, zoals je zojuist voelde in mijn Annunciatie.'

⁸ De lofzang van Maria, te vinden bij Lukas 1, 46-55. Het dankt zijn naam aan de eerste woorden van de Latijnse versie: *Magnificat anima mea Dominum*, wat betekent: 'Mijn ziel prijst en looft de Heer'.

⁹ Een oppervlakedecoratie met ritmische patronen en repeterende bewegingslijnen van plantenvormen. Het meest typische motief van Islamitische decoratie.

¹⁰ De bouw van de nieuwe kathedraal van Burgos, toen hoofdstad van Oud-Castilië, was begonnen in 1221 en het zou 300 jaar duren voordat het bouwwerk klaar was.

¹¹ In de 8ste eeuw was het grootste gedeelte van Spanje veroverd door de Moren. Ten tijde van dit verhaal was het zuidelijke koninkrijk van Granada heroverd en vazalstaat van Castilië geworden. De kruisbevruchting van moslims, christenen en Joodse bevolkingsgroepen, leidde tot een rijke cultuur van kunst en wetenschap.

¹² Een decoratief weefselontwerp dat veel gebruikt werd bij miniaturen.

'She—it was very beautiful. No wonder you go. But you'll not forget your absolution, John?'

'Surely.' This was a precaution John no more omitted on the eve of his travels than he did the recutting of the tonsure which he had provided himself with in his youth, somewhere near Ghent. The mark gave him privilege of clergy at a pinch, and a certain consideration on the road always.

'You'll not forget, either, what we need in the Scriptorium. There's no more true ultramarine in this world now. They mix it with that German blue. And as for vermilion—'

'I'll do my best always.'

'And Brother Thomas' (this was the Infirmarian in charge of the monastery hospital) 'he needs—'

'He'll do his own asking. I'll go over his side now, and get me re-tonsured.'

John went down the stairs to the lane that divides the hospital and cook-house from the back-cloisters. While he was being barbered, Brother Thomas (St. Illod's meek but deadly persistent Infirmarian) gave him a list of drugs that he was to bring back from Spain by hook, crook, or lawful purchase. Here they were surprised by the lame, dark Abbot Stephen, in his fur-lined night-boots. Not that Stephen de Sautré was any spy; but as a young man he had shared an unlucky Crusade, which had ended, after a battle at Mansura, in two years' captivity among the Saracens at Cairo where men learn to walk softly. A fair huntsman and hawker, a reasonable disciplinarian, but a man of science above all, and a

'Ze... het was heel mooi. Geen wonder dat je gaat. Maar je zult je absolutie toch niet vergeten, John?'

'Natuurlijk niet.' Het was een voorzorgsmaatregel die John niet meer wegliep aan de vooravond van zijn reizen evenals het bijscheren van de tonsuur¹³ die hij zichzelf in zijn jeugd had aangemeten, in de omgeving van Gent. Het merkteken gaf hem het privilege van de kloosterling als het nodig was en stond altijd garant voor een zekere achting onderweg.

'Je zult ook niet vergeten wat we nodig hebben in het Scriptorium. Er is tegenwoordig geen echt ultramarijn meer in deze wereld. Ze mengen het met Duits blauw. En wat betreft vermiljoen...'

'Ik zal altijd mijn best doen.'

'En Broeder Thomas' (dit was de ziekenverzorger¹⁴ die de leiding had over het kloosterziekenhuis) 'hij heeft nog...'

'Hij zal het me zelf vragen. Ik ga nu zijn kant op om mijn tonsuur te laten bijscheren.'

John liep de trap af naar de laan die het ziekenhuis en de keuken van het achterste gedeelte van het klooster scheidt. Terwijl hij werd geschoren gaf Broeder Thomas (St. Illod's zachtmoedige maar dodelijk vasthoudende ziekenverzorger) hem een lijst met medicijnen die hij goed- dan wel kwaadschiks uit Spanje mee terug moest nemen. Op dat moment werden ze verrast door de kreupele, donkere Abt Stephen, in zijn met bont gevoerde nachtlarzen¹⁵. Niet dat Stephen de Sautré spioneerde, maar als jonge man had hij deelgenomen aan een onfortuinlijke kruistocht, die na een slag bij El-Mansoera was geëindigd in een twee jaar durende gevangenschap bij de Saracenen in Cairo waar mannen op kousenvoeten leren lopen. Als een eerlijke jager en valkenier, een rechtvaardige zedenmeester, maar vooral als man van de wetenschap en

¹³ De tonsuur of kruinschering is het gedeeltelijk kaalscheren van de bovenkant van het hoofd waarbij er min of meer een rand haar overblijft.

¹⁴ De zorg voor zieken staat duidelijk aangegeven in de Regel van Benedictus.

¹⁵ Dit schoeisel werd gedragen om de voeten te beschermen en warm te houden, maar ook om het geluid te dempen van de voetstappen gedurende de Grote Stilte tussen de laatste dienst van de dag en de eerste dienst van de volgende dag.

<p>Doctor of Medicine under one Ranulphus, Canon of St. Paul's, his heart was more in the monastery's hospital work than its religious. He checked their list interestedly, adding items of his own. After the Infirmarian had withdrawn, he gave John generous absolution, to cover lapses by the way; for he did not hold with chance-bought Indulgences.</p> <p>'And what seek you <i>this</i> journey?' he demanded, sitting on the bench beside the mortar and scales in the little warm cell for stored drugs.</p> <p>'Devils, mostly', said John, grinning.</p> <p>'In Spain? Are not Abana and Pharpar—?'</p> <p>John, to whom men were but matter for drawings, and well-born to boot (since he was a <i>de Sanford</i> on his mother's side), looked the Abbot full in the face and—'Did you find it so?' said he.</p> <p>'No. They were in Cairo too. But what's your special need of 'em?'</p> <p>'For my Great Luke. He's the masterhand of all Four when it comes to devils.'</p> <p>'No wonder. He was a physician. You're not.'</p> <p>'Heaven forbid! But I'm weary of our Church-pattern devils. They're only apes and goats and poultry conjoined.</p> <p>'Good enough for plain red-and-black Hells and Judgment Days—but not for me.'</p> <p>'What makes you so choice in them?'</p> <p>'Because it stands to reason and Art that there are all musters of devils in Hell's dealings. Those Seven, for example, that were haled out of the Magdalene. They'd be she-devils—no</p>	<p>Doctor in de geneeskunde onder ene Ranulphus¹⁶, kanunnik van St. Paul 's, lag zijn hart meer bij het werken in het ziekenhuis dan bij religie. Hij controleerde geïnteresseerd hun lijst en voegde eigen benodigdheden toe. Nadat de ziekenverzorger zich had teruggetrokken, gaf hij John genereus absolutie, om ongelukken onderweg af te dekken, want hij hield niet van bij gelegenheid gegeven aflaten.</p> <p>'En wat brengt jou tot deze reis?' vroeg hij, zittend op een bank naast de mortel en weegschalen in de kleine warme cel voor opgeslagen medicijnen.</p> <p>'Duivels, voornamelijk', zei John, grijzend.</p> <p>'In Spanje? Zijn niet Abana en Pharpar¹⁷...?'</p> <p>John, voor wie mensen slechts van belang waren voor tekeningen en als ze hooggeboren waren om te beginnen (hij was een <i>de Sanford</i>¹⁸ van moeders kant), keek de Abt vol in het gezicht aan en zei: 'Hebt u ze zo gevonden?'</p> <p>'Nee, ze waren ook in Caïro. Maar waar heb je ze speciaal voor nodig?'</p> <p>'Voor mijn Grote Lukas. Hij is de meester van alle Vier als het duivels betreft.'</p> <p>'Geen wonder. Hij was een heelmeester. Jij niet.'</p> <p>'God verhoede! Maar ik ben uitgekeken op die kerkelijke duivels van ons. Het zijn alleen apen, geiten en gevogelte samengevoegd. Goed genoeg voor gewone rood-zwarte afbeeldingen van de hel of oordeelsdagen, maar niet voor mij.'</p> <p>'Vanwaar die interesse?'</p> <p>'Omdat het voor rede en wetenschap staat dat er allemaal verschillende duivels in de activiteiten van duivels voorkomen. Die zeven,</p>
--	---

¹⁶ Ranulph le Breton, Domheer van St. Paul's.

¹⁷ De Syrische generaal Naaman vroeg toen hij het advies kreeg om zich in de Jordaanrivier te wassen teneinde te genezen van lepra: '*Zijn Abana en Pharpar, rivieren van Damascus, niet beter dan al het water in Israël?*'

¹⁸ Volgens Matthew Paris behoorde een bisschop (lid van de tempeliers) en zijn zuster (gouvernante van een koninklijke prinses) tot de vooraanstaande Sandfords familie.

<p>kin at all to the beaked and horned and bearded devils-general.'</p> <p>The Abbot laughed.</p> <p>'And see again! The devil that came out of the dumb man. What use is snout or bill to <i>him</i>? He'd be faceless as a leper. Above all—God send I live to do it!—the devils that entered the Gadarene swine. They'd be—they'd be—I know not yet what they'd be, but they'd be surpassing devils. I'd have 'em diverse as the Saints themselves. But now, they're all one pattern, for wall, window, or picture-work.'</p> <p>'Go on, John. You're deeper in this mystery than I'</p> <p>'Heaven forbid! But I say there's respect due to devils, damned tho' they be.'</p> <p>'Dangerous doctrine.'</p> <p>'My meaning is that if the shape of anything be worth man's thought to picture to man, it's worth his best thought.'</p> <p>'That's safer. But I'm glad I've given you Absolution.'</p> <p>'There's less risk for a craftsman who deals with the outside shapes of things—for Mother Church's glory.'</p> <p>'Maybe so, but, John'—the Abbot's hand almost touched John's sleeve—'tell me, now, is—<i>is she Moorish or—</i>or Hebrew?'</p> <p>'She's mine', John returned.</p> <p>'Is that enough?'</p> <p>'I have found it so.'</p>	<p>bijvoorbeeld, die uit de Magdalena ¹⁹werden gehaald. Het zouden vrouwelijke duivels moeten zijn zonder een enkele verwantschap met de gangbare gesnauwde, gehoornde en bebaarde duivels.'</p> <p>De Abt lachte.</p> <p>'En kijk opnieuw! Alweer! De duivel die uit de domme man kwam. Wat betekent zijn snuit of snavel voor hem? Hij zou gezichtsluus zijn als een leproos. Als belangrijkste - God zond één leven om het te doen! – de duivels uit het wonder van de Geraseense varkens²⁰. Ze zouden... ze zouden... ik weet nog niet wat ze zouden zijn, maar het zouden duivels in de overtreffende trap moeten zijn. Ik zou ze verschillend als de heiligen zelf maken. Maar nu zijn het archetypen voor muur, raam of schilderwerk.'</p> <p>'Ga verder, John. Jij bent dieper in het mysterie gedoken dan ik!'</p> <p>'God verhoede! Maar ik zeg je dat er respect is voor de duivels, verdoemd als ze zijn.'</p> <p>'Een gevaarlijke doctrine.'</p> <p>'Ik bedoel dat als de vorm van om het even wat de moeite van het uitbeelden voor anderen waard is, het ook de grootste aandacht verdient.'</p> <p>'Dat is veiliger. Maar ik ben blij dat ik je Absolutie heb gegeven.'</p> <p>'Er is minder risico voor een ambachtsman die zich bezighoudt met de uiterlijke vorm van dingen; tot glorie van de Moederkerk.'</p> <p>'Misschien, maar, John...' – de hand van de Abt raakte haast de mouw van John aan – 'vertel me nu, is... is ze Moors of... of Hebreeuws?'</p> <p>'Ze is van mij', antwoordde John.</p> <p>'Volstaat dat?'</p> <p>'Ik vind van wel.'</p>
---	---

¹⁹ Lukas 8, 2: 'en ook enkele vrouwen die van boze geesten en ziekten genezen waren: Maria uit Magdala, bij wie zeven demonen waren uitgedreven.' (NBV)

²⁰ Lukas 8, 26-33: 'en de demonen smeekten Jezus om hun toe te staan hun intrek in de varkens te nemen. Hij stond hun dat toe. Toen ze uit de man waren weggegaan, trokken ze in de varkens, waarop de kudde de steile helling afstormde, het meer in, en verdrong.' (NBV)

'Well—ah well! It's out of my jurisdiction, but—how do they look at it down yonder?'

'Oh, they drive nothing to a head in Spain—neither Church nor King, bless them! There's too many Moors and Jews to kill them all, and if they chased 'em away there'd be no trade nor farming. Trust me, in the Conquered Countries, from Seville to Granada, we live lovingly enough together—Spaniard, Moor, and Jew. Ye see, we ask no questions.'

'Yes—yes', Stephen sighed. 'And always there's the hope she may be converted.'

'Oh yes, there's always hope.'

The Abbot went on into the hospital. It was an easy age before Rome tightened the screw as to clerical connections. If the lady were not too forward, or the son too much his father's beneficiary in ecclesiastical preferments and levies, a good deal was overlooked. But, as the Abbot had reason to recall, unions between Christian and Infidel led to sorrow. None the less, when John with mule, mails, and man, clattered off down the lane for Southampton and the sea, Stephen envied him.

. . . . .

He was back, twenty months later, in good hard case, and loaded down with fairings. A lump of richest lazuli, a bar of orange-hearted vermilion, and a small packet of dried beetles which make most glorious scarlet, for the SubCantor. Besides that, a few cubes of milky marble, with yet a pink flush in them, which could be slaked and ground down to incomparable background-stuff. There were quite half

'Tsja... Het ligt niet binnen mijn jurisdictie, maar hoe kijken ze daar in het zuiden tegenaan?'

'Ach, ze drijven niets op de spits in Spanje... noch de kerk, noch de koning, God zegene hen! Er zijn te veel Moren en Joden om ze allemaal om te brengen en als ze hen weggagen, blijven er geen handel of boerenbedrijven meer over. Vertrouw me, in de overwonnen landen, van Sevilla tot Granada, wonen we liefdevol genoeg samen... Spanjaard, Moor en Jood. We stellen geen vragen, zie je.'

'Ja, ja', zuchtte Stephen. 'En is altijd hoop dat ze kan worden bekeerd.'

'O ja, er is altijd hoop.'

De Abt ging verder, het ziekenhuis in. Het was een gemakkelijk tijdperk voordat Rome de schroeven aandraaide voor wat betreft de klerikale betrekkingen. Als de vrouw niet te veel op de voorgrond trad of de zoon te veel zijn vaders begunstigde in preferenties en heffingen, werd veel door de vingers gezien. Maar, de Abt had redenen om zich te herinneren²¹ dat verbonden tussen christenen en ongelovigen altijd tot verdriet leidden. Niettemin, toen John met muilezel, poststukken en bediende de laan richting Southampton en de zee afdaalde, benijdde Stephen hem.

. . . . .

Hij was in goede gezondheid teruggekomen, twintig maanden later, en beladen met geschenken. Een brok van de beste lazuursteen, een staaf vermiljoen met een oranje kern en een klein pakket met gedroogde kevers voor het meest glorieuze scharlaken, voor de Tweede Cantor. Daarnaast nog een paar blokjes melkachtig marmer met een roze blos dat in stukken kon worden geslagen en gemalen voor het maken van onvergelykbare achtergronden.

²¹ Bij de Kipling Society (www.kiplingsociety.co.uk) wordt een interpretatie vermeld die zegt dat dit erop wijst dat de abt een ontrouwe minares in Caïro zou hebben gehad. Deze interpretatie is niet onomstreden.

the drugs that the Abbot and Thomas had demanded, and there was a long deep-red cornelian necklace for the Abbot's Lady—Anne of Norton. She received it graciously, and asked where John had come by it.

'Near Granada', he said.

'You left all well there?' Anne asked.

(Maybe the Abbot had told her something of John's confession.)

'I left all in the hands of God.'

'Ah me! How long since?'

'Four months less eleven days.'

'Were you—with her?'

'In my arms. Childbed.'

'And?'

'The boy too. There is nothing now.'

Anne of Norton caught her breath.

'I think you'll be glad of that', she said after a while.

'Give me time, and maybe I'll compass it. But not now.'

'You have your handiwork and your art, and—John—remember there's no jealousy in the grave.'

'Ye-es! I have my Art, and Heaven knows I'm jealous of none.'

'Thank God for that at least', said Anne of Norton, the always ailing woman who followed the Abbot with her sunk eyes. 'And be sure I shall treasure this'—she touched the beads—'as long as I shall live.'

'I brought—trusted—it to you for that', he replied, and took leave. When she told the Abbot how she had come by it, he said nothing, but as he and Thomas were storing the drugs that John handed over in the cell which backs on to the hospital kitchen-chimney, he

Er was ongeveer de helft van de medicijnen die de Abt en Thomas hadden gevraagd en er was een lange halsketting van dieprode carneool²² voor de (bescherm)vrouw van de Abt²³: Anne of Northon. Ze ontving het welwillend en vroeg John van waar hij het had meegenomen.

'Vlakbij Granada', zei hij.

'Ben je daar goed vertrokken?' vroeg Anne.

(Misschien had de Abt haar iets verteld over John's bekentenis.)

'Ik liet het allemaal in de handen van God.'

'Ach mij! Hoe lang geleden?'

'Vier maanden op elf dagen na.'

'Was jij... met haar?'

'In mijn armen. Kraambed.'

'En?'

'De jongen ook. Er is nu niks.'

Anne of Northon haalde diep adem.

'Ik denk dat je daar blij om zult zijn', zei ze na een poosje.

'Geef me de tijd en misschien kom ik eruit. Maar niet nu.'

'Jij hebt jouw ambacht en jouw wetenschappen, John, bedenk dat er geen jaloezie in het graf²⁴ is.'

'Ja-ha!' Ik heb mijn wetenschap en de hemel weet dat ik op niemand jaloers ben.'

'Dank tenminste God daarvoor', zei Anne of Northon, de ziekelijke vrouw die de Abt met haar verzonken ogen volgde. 'En weet dat ik dit zal koesteren', – ze raakte de kraal aan – 'zolang ik leef.'

'Daarom bracht ik het voor u mee', antwoordde hij en vertrok. Toen ze de Abt vertelde hoe ze eraan was gekomen, zei hij niets, maar toen hij en Thomas de medicijnen aan het opbergen waren die John hen gaf in de cel die aan de schoorsteen van de ziekenhuiskeuken grensde, merkte hij bij het zien van een cake van

²² Volgens overlevering zou carneool de kracht hebben om de bloedsomloop te reguleren en zou de drager ervan gevrijwaard zijn van de duivel en ander kwaad.

²³ Hoe laks Rome ook mag zijn geweest in de 13de eeuw voor wat betreft klerikale betrekkingen, Anne van Norton zou nooit in het klooster geleefd kunnen hebben. Ook de eervolle titel 'Abbot's Lady' zou ondenkbaar zijn geweest en wijst mogelijk op het dilemma van de Abt.

²⁴ Bij de Kipling Society wordt hier Coates aangehaald die beargumenteerde (op grond van aantekeningen in het manuscript) dat Anne jaloers was op een geest uit het verleden: de vrouw in Caïro.

observed, of a cake of dried poppy juice: 'This has power to cut off all pain from a man's body.'

'I have seen it', said John.

'But for pain of the soul there is, outside God's Grace, but one drug; and that is a man's craft, learning, or other helpful motion of his own mind.'

'That is coming to me, too', was the answer.

John spent the next fair May day out in the woods with the monastery swineherd and all the porkers; and returned loaded with flowers and sprays of spring, to his own carefully kept place in the north bay of the Scriptorium. There, with his travelling sketch-books under his left elbow, he sunk himself past all recollections in his Great Luke.

Brother Martin, Senior Copyist (who spoke about once a fortnight), ventured to ask, later, how the work was going.

'All here!' John tapped his forehead with his pencil. 'It has been only waiting these months to—ah God!—be born. Are ye free of your plain-copying, Martin?'

Brother Martin nodded. It was his pride that John of Burgos turned to him, in spite of his seventy years, for really good page-work.

'Then see!' John laid out a new vellum—thin but flawless. 'There's no better than this sheet from here to Paris. Yes! Smell it if you choose.

Wherefore—give me the compasses and I'll set it out for you—if ye make one letter lighter or darker than its next, I'll stick ye like a pig.'

'Never, John!' The old man beamed happily. 'But I will! Now, follow! Here and here, as I prick, and in script of just this height to the hair's-breadth, yell scribe the thirty-first and thirty-second verses of Eighth Luke.'

gedroogd papaversap op: 'Dit heeft de kracht om alle pijn uit het menselijk lichaam te laten verdwijnen.'

'Ik heb het gezien', zei John.

'Maar voor pijn van de ziel is er, behalve Gods Genade, slechts een medicijn en dat is het ambacht, leren of andere nuttige activiteit van onze eigen geest.'

'Ik zal het ook meemaken', was het antwoord.

John besteedde de volgende aangename meidag in de bossen met de varkens en varkenshoeders van het klooster. Hij kwam beladen met boeketten van lentebloemen terug in zijn zorgvuldig gereserveerde plek in de noordelijke erker van het Scriptorium. Daar, met zijn reisschetsboek onder zijn linkerarm, verdiepte hij zich in zijn Grote Lukas.

Broeder Martin, senior-kopiist (die eens in de veertien dagen sprak), durfde later te vragen hoe het werk vorderde.

'Allemaal hier!' John tikte met zijn potlood op zijn voorhoofd. 'Het heeft hier al maanden alleen maar gewacht om – O God! – geboren te worden. Ben je klaar met je gewone werk, Martin?'

Broeder Martin knikte. Hij was vereerd dat John van Burgos zich tot hem wendde voor het echte goede vakwerk, ondanks zijn leeftijd van zeventig jaren.

'Zie hier!' John legde een nieuw perkament neer; dun maar zonder gebreken. 'Er is geen beter vel van hier tot Parijs te vinden. Ja! Ruik maar als je wilt. Daarom – geef me de passer en ik zal het voor je uitzetten – als je opeenvolgende letters lichter of donkerder maakt, zal ik je als een varken afranselen.'

'Nooit, John!' De oude man straalde van geluk. 'Ik zal het doen! Nu, volg me! Hier en hier, als ik het vastpin; en in letters van alleen deze hoogte tot een breedte van het haar, schrijf je de een-en-dertigste en twee-en-dertigste verzen van Lukas Acht.'

'Yes, the Gadarene Swine! "*And they besought him that he would not command them to go out into the abyss. And there was a herd of many swine*"' — Brother Martin naturally knew all the Gospels by heart.

'Just so! Down to "*and he suffered them*." Take your time to it. My Magdalene has to come off my heart first.'

Brother Martin achieved the work so perfectly that John stole some soft sweetmeats from the Abbot's kitchen for his reward. The old man ate them; then repented; then confessed and insisted on penance. At which, the Abbot, knowing there was but one way to reach the real sinner, set him a book called *De Virtutibus Herbarum* to fair-copy. St. Illod's had borrowed it from the gloomy Cistercians, who do not hold with pretty things, and the crabbed text kept Martin busy just when John wanted him for some rather specially spaced letterings.

'See now', said the Sub-Cantor improvingly. 'You should not do such things, John. Here's Brother Martin on penance for your sake — —'

'No—for my Great Luke. But I've paid the Abbot's cook. I've drawn him till his own scullions cannot keep straight-faced. *He'll not tell again.*'

'Unkindly done! And you're out of favour with the Abbot too. He's made no sign to you since you came back — never asked you to high table.'

'I've been busy. Having eyes in his head, Stephen knew it. Clement, there's no Librarian from Durham to Torre fit to clean up after you.'

The Sub-Cantor stood on guard; he knew where John's compliments generally ended.

'Ja, de Geraseense varkens! '*En ze baden Hem, dat Hij hun niet gebieden zou in den afgrond heen te varen. En aldaar was een kudde veler zwijnen...*' Broeder Martin kende alle Evangeliën van buiten.

'Juist! Tot aan "*En Hij liet het hun toe.*" Neem er de tijd voor. Mijn Magdalena moet eerst uit mijn hart komen.'

Broeder Martin volbracht het werk zo perfect dat John voor hem, als beloning, wat zacht suikergoed stal uit de keuken van de Abt. De oude man at het op, kreeg er spijt van, ging biechten en stond op penitentie. Hierop liet de Abt hem een definitieve kopie van het boek *De Virtutibus Herbarum*²⁵ maken, wetend dat er maar één manier was waarop je de echte zondaar kon bereiken. St. Illod's had het geleend van de sombere Cisterciënzers, die niets met mooie dingen op hebben, en de gewrongen tekst hield Martin bezig net toen John hem nodig had voor een aantal nogal speciaal gespatieerde letters.

'Zie', zei de Tweede Cantor vermanend. 'Je zou zulke dingen niet moeten doen, John. Nu doet Broeder Martin penitentie voor jouw bestwil...'

'Nee... voor dat van mijn Grote Lukas. Maar ik heb de kok van de Abt betaald. Ik heb hem getekend tot zijn eigen koksjongens hun gezichten niet meer in de plooi konden houden. *Hij zal niet nog een keer klikken.*'

'Niet aardig! En jij bent ook uit de gunst van de Abt. Hij kijkt je niet meer aan sinds je terug bent gekomen... nodigde je nooit uit aan te zitten aan de hoge tafel.'

'Ik had het druk. Omdat hij ogen in zijn hoofd heeft, wist Stephen het. Clement, er is geen bibliothecaris van Durham tot Torre geschikt om achter jou op te ruimen.'

De Tweede Cantor was op zijn hoede; hij wist waar John's complimenten meestal op uitdraaiden.

²⁵ Een boek van St. Albertus Magnus.

‘But outside the Scriptorium——’
 ‘Where I never go.’ The Sub-Cantor had been excused even digging in the garden, lest it should mar his wonderful book-binding hands.
 ‘In all things outside the Scriptorium you are the master-fool of Christendie. Take it from me, Clement. I’ve met many.’
 ‘I take everything from you’, Clement smiled benignly. ‘You use me worse than a singing-boy.
 They could hear one of that suffering breed in the cloister below, squalling as the Cantor pulled his hair.
 ‘God love you! So I do! But have you ever thought how I lie and steal daily on my travels—yes, and for aught you know, murder—to fetch you colours and earths?’
 ‘True’, said just and conscience-stricken Clement. ‘I have often thought that were I in the world—which God forbid!—I might be a strong thief in some matters.’
 Even Brother Martin, bent above his loathed *De Virtutibus*, laughed.

. . . . .

But about mid-summer, Thomas the Infirmarian conveyed to John the Abbot’s invitation to supper in his house that night, with the request that he would bring with him anything that he had done for his Great Luke.
 ‘What’s toward?’ said John, who had been wholly shut up in his work.
 ‘Only one of his “wisdom” dinners. You’ve sat at a few since you were a man.’
 ‘True: and mostly good. How would Stephen have us——?’

‘Maar buiten het Scriptorium...’
 ‘Waar ik nooit ga.’ De Sub-Cantor was verontschuldigd om zelfs maar te graven in de tuin, opdat het zijn prachtige boekbindende handen zou bederven.
 ‘In alle dingen buiten het Scriptorium ben je de meester-dwaas van het Christendom. Neem het van mij aan, Clement. Ik heb er veel ontmoet.’
 ‘Ik neem alles van jou’, Clement lachte beminnelijk. ‘Jij behandelt me slechter dan een koorknaap.’
 Ze hoorden een van dat lijdende ras in het klooster beneden, piepend toen de Cantor aan zijn haar trok²⁶.
 ‘God houdt van je! Ik ook! Maar heb je er ooit aan gedacht hoe ik lieg en dagelijks steel op mijn reizen - ja, en als je het wil weten, moord - om voor jou kleuren en grondstoffen te halen?’
 ‘Klopt’, zei Clement, gewetensvol. ‘Ik heb vaak gedacht dat als ik in de wereld zou leven - wat God verbiedt! - ik in sommige zaken een echte dief zou kunnen zijn.’
 Zelfs Broeder Martin, gebogen boven zijn verfoeide *De Virtutibus*, lachte.

. . . . .

Maar rond midzomer overhandigde Thomas de ziekenverzorger John de uitnodiging van de Abt om die avond in zijn huis te eten, met het verzoek dat hij alles mee zou nemen wat hij had gedaan voor zijn Grote Lukas.
 ‘Wat is de bedoeling?’ zei John, die helemaal was opgegaan in zijn werk.
 ‘Slechts een van zijn 'wijsheid'-diners. Je hebt er een paar bijgewoond sinds je hier werkte.’
 Klopt en meestal was dat aangenaam. Hoe wil Stephen dat we gekleed gaan?

²⁶ Het was regel in de kloosters dat de Cantor de jongens niet mocht slaan of aan het haar trekken. Dit gold klaarblijkelijk niet voor St. Illod’s

<p>'Gown and hood over all. There will be a doctor from Salerno—one Roger, an Italian. Wise and famous with the knife on the body. He's been in the Infirmary some ten days, helping me—even me!'</p> <p>"Never heard the name. But our Stephen's <i>physicus</i> before <i>sacerdos</i>, always.'</p> <p>'And his Lady has a sickness of some time. Roger came hither in chief because of her.'</p> <p>'Did he? Now I think of it, I have not seen the Lady Anne for a while.'</p> <p>'Ye've seen nothing for a long while. She has been housed near a month—they have to carry her abroad now.'</p> <p>'So bad as that, then?'</p> <p>'Roger of Salerno will not yet say what he thinks. But—'</p> <p>'God pity Stephen! . . . Who else at table, besides thee?'</p> <p>'An Oxford friar. Roger is his name also. A learned and famous philosopher. And he holds his liquor too, valiantly.'</p> <p>'Three doctors—counting Stephen. I've always found that means two atheists.'</p> <p>Thomas looked uneasily down his nose. 'That's a wicked proverb', he stammered. 'You should not use it.'</p> <p>'Hoh! Never come you the monk over me, Thomas! You've been Infirmary at St. Illod's eleven years—and a lay-brother still. Why have you never taken orders, all this while?'</p> <p>'I—I am not worthy.'</p> <p>'Ten times worthier than that new fat swine—Henry Who's-his-name—that</p>	<p>'Pij en kap. Er zal ook een doctor aanwezig zijn uit Salerno, ene Roger²⁷, een Italiaan. Wijs en beroemd met het mes in het lichaam. Hij was zo'n tien dagen in de ziekenboeg om me te helpen... mij!</p> <p>'Nooit van hem gehoord. Maar onze Stephen is eerst fysicus en dan pas priester, altijd.'</p> <p>'En zijn beschermvrouwe is al een tijd ziek. Roger kwam vanwege haar naar hier.'</p> <p>'O ja? Nu ik eraan denk, heb ik Lady Anne al een poos niet gezien.'</p> <p>'Jij hebt al geruime tijd niets opgemerkt. Ze is hier al bijna een maand ondergebracht; ze moeten haar zelfs naar buiten dragen.'</p> <p>'Gaat het zo slecht met haar, dan?'</p> <p>'Roger van Salerno wil nog niet zeggen wat hij denkt. Maar...'</p> <p>'God sta Stephen bij! ... Wie zit er nog aan tafel, behalve jij?'</p> <p>'Een broeder uit Oxford. Zijn naam is ook Roger²⁸; een geleerd en beroemd filosoof. En hij houdt tevens manhaftig van zijn drank.'</p> <p>'Drie doctors, als je Stephen ook meetelt. Dat betekent twee atheïsten²⁹, weet ik uit ervaring.'</p> <p>Thomas keek ongemakkelijk naar beneden. 'Dat is een gevoelige uitspraak', stamelde hij. 'Je zou dat niet moeten doen.'</p> <p>'Ho! Niet zo belerend, Thomas! Jij bent elf jaar ziekenverzorger in St. Illod en nog steeds lekenbroeder. Waarom heb je al die tijd je geloften nooit vereeuwigd?'</p> <p>'Ik... ik ben niet waardig.'</p> <p>'Tien keer waardiger dan dat nieuwe vette zwijn, Henry Hoe-heet-hij-ook-weer, die naar de</p>
---	--

²⁷ Rogerius Salernitanus, auteur van '*Chirurgia*'. De School van Salerno bestond al sinds de 9de eeuw en was pionier op het gebied van anatomie en chirurgie.

²⁸ Roger Bacon (ca. 1214-1292), filosoof en wetenschapper die zowel in Parijs als Oxford doceerde. In 1254 werd hij Franciscaan. Hij studeerde Hebreeuws, Grieks en mogelijk ook Arabisch omdat hij ontevreden was met de slechte Bijbelvertalingen en Oudheidkundige werken als van Aristoteles. Hij staat er bekend om dat hij liever uitgang van eigen onderzoek dan van hetgeen hij uit commentaren kreeg overgeleverd. Hij publiceerde over mathematica, astronomie, biologie, alchemie en optiek. In 1278 werd hij gevangengenomen op aanklacht van verdachte nieuwigheden. Zijn reputatie was hij hiermee voorgoed kwijt. Kipling wilde, evenals zijn vriend Osler, Roger rehabiliteren in het licht van hedendaagse kennis.

²⁹ '*Ubi tres medici, duo athei.*' Een citaat van een karakter in de novelle *Elsie Venner* door Oliver Wendell Holmes

takes the Infirmary Masses. He bullocks in with the Viaticum, under your nose, when a sick man's only faint from being bled. So the man dies—of pure fear. Ye know it! I've watched your face at such times. Take Orders, Didymus. You'll have a little more medicine and a little less Mass with your sick then; and they'll live longer.'

'I am unworthy—unworthy', Thomas repeated pitifully.

'Not you—but—to your own master you stand or fall. And now that my work releases me for awhile, I'll drink with any philosopher out of any school. And, Thomas', he coaxed, 'a hot bath for me in the Infirmary before vespers.'

. . . . .

When the Abbot's perfectly cooked and served meal had ended, and the deep-fringed naperies were removed, and the Prior had sent in the keys with word that all was fast in the Monastery, and the keys had been duly returned with the word, 'Make it so till Prime', the Abbot and his guests went out to cool themselves in an upper cloister that took them, by way of the leads, to the South Choir side of the Triforium. The summer sun was still strong, for it was barely six o'clock, but the Abbey Church, of course, lay in her wonted darkness. Lights were being lit for choir-practice thirty feet below.

'Our Cantor goes them no rest', the Abbot whispered. 'Stand by this pillar and we'll hear what he's driving them at now.'

'Remember, all!' the Cantor's hard voice came up. 'This is the soul of Bernard himself, attacking our evil world. Take it quicker than yesterday,

missen van de ziekenboeg gaat. Hij stormt binnen met het Laatste Sacrament, onder jouw neus, als een zieke slechts flauwvalt omdat hij bloedt. Dus de man sterft van pure angst. Jij weet dat! Ik heb bij zulke gelegenheden je gezicht gezien. Vereeuwig je geloften, Didymus³⁰. Je zult dan een beetje meer medicijn en een beetje minder mis hebben met je zieken; en ze zullen langer leven.'

'Ik ben onwaardig... onwaardig', antwoordde Thomas erbarmelijk.

'Niet jij; ten opzichte van jouw eigen meester sta of val je. En nu mijn werk het me toelaat, drink ik met elke filosoof uit elke school. En, Thomas', zei hij zalvend, 'een heet bad voor me in het ziekenhuis voor de vespers.'

. . . . .

Toen de volmaakte gekookte en geserveerde maaltijd van de abt was beëindigd, de diep omzoomde servetten waren verwijderd, de Prior de sleutels had ingezonden met de verzekering dat alles snel was in het klooster en de sleutels naar behoren waren teruggestuurd met de opdracht '*Maak het zo tot de Priem*', gingen de abt en zijn gasten naar buiten om zichzelf te koelen in een bovenste klooster dat hen via gangen naar het Triforium³¹ ter hoogte van het Zuidkoor leidde.

Hoewel de zomerzon nog sterk was, want het was nauwelijks zes uur, lag de Abdijkerk in haar gebruikelijke duisternis. Tien meter lager werden de kaarsen ontstoken voor de koorrepetitie.

'Onze Cantor gunt hen geen rust', fluisterde de Abt. 'Ga bij deze pilaar staan en dan zullen we horen wat hij ze nu oplegt.'

'Onthoud allemaal!' schalmde de harde stem van de Cantor ten hemel. 'Dit is de ziel van Bernardus³² zelf die onze verdorven wereld aanvalt. Neem het tempo hoger dan gisteren en

³⁰ De apostel St. Thomas (de ongelovige).

³¹ Een galerij boven het schip van een kerk.

³² Bernardus van Morlaix of Cluny (1122-1155), Frans dichter.

and throw all your words clean-bitten from you. In the loft there! Begin!
 The organ broke out for an instant, alone and raging. Then the voices crashed together into that first fierce line of the *'De Contemptu Mundi.'*
'Hora novissima—tempora pessima'—a dead pause till the assenting *sunt* broke, like a sob, out of the darkness, and one boy's voice, clearer than silver trumpets, returned the long-drawn *vigilemus*.
'Ecce minaciter, imminet Arbiter' (organ and voices were leashed together in terror and warning, breaking away liquidly to the *'ille supremus'*). Then the tone-colours shifted for the prelude to *'Imminet, imminet, ut mala terminet—'*
 'Stop! Again!' cried the Cantor; and gave his reasons a little more roundly than was natural at choir-practice.
 'Ah! Pity o' man's vanity! He's guessed we are here. Come away!' said the Abbot. Anne of Norton, in her carried chair, had been listening too, further along the dark Triforium, with Roger of Salerno. John heard her sob. On the way back, he asked Thomas how her health stood. Before Thomas could reply the sharp-featured Italian doctor pushed between them. 'Following on our talk together, I judged it best to tell her', said he to Thomas.
 'What?' John asked simply enough. 'What she knew already.' Roger of Salerno launched into a Greek quotation to the effect that every woman knows all about everything. 'I have no Greek', said John stiffly. Roger of Salerno had been giving them a good deal of it, at dinner.

richt alle woorden goed gearticuleerd de ruimte in. Naar het oksaal daar! Begin!
 Het orgelspel barstte voor een moment los; alleen en bombastisch. Daarna voegden de stemmen zich samen met die eerste krachtige melodische lijn van het *De Contemptu Mundi*³³.
'Hora novissima... tempora pessima...'; gevolgd door een generale pauze tot het instemmende *'sunt'* als een snik de duisternis doorbrak en met een jongensstem, helderder dan zilveren trompetten, keerde het breedvoerig *'vigilemus'* terug.
'Ecce minaciter, imminet Arbiter' (Het orgel en de stemmen werden vloeiend in verschrikking en vermanend naar het *'ille supremus'* geleid). De klankkleur verandert voor het voorspel tot *'Imminet, imminet, ut mala terminet'...*
 'Stop! Opnieuw!' schreeuwde de Cantor en zette een beetje onverbloemder dan gebruikelijk was bij de koorrepetitie zijn redenen uiteen.
 'Ah! Jammer van die ijdelheid van de mens! Hij vermoedt dat we hier zijn. Kom we gaan!' zei de abt. Anne van Norton, in haar draagstoel, had samen met Roger van Salerno verderop in het donkere Triforium, ook geluisterd. John hoorde haar snikken. Op de terugweg vroeg hij Thomas hoe het er met haar gezondheid voor stond. Voordat Thomas kon antwoorden, voegde de scherpzinnige Italiaanse arts zich bij hen. 'Na ons gesprek samen vond ik het nu het beste moment om het haar te vertellen', zei hij tegen Thomas.
 'Wat?' vroeg John simpelweg. 'Wat ze al wist.' Roger van Salerno haalde een Grieks citaat aan over het gegeven dat iedere vrouw alles al weet.
 'Ik beheers het Grieks niet', zei John afgemeten. Roger van Salerno had hen daar al veel op getrakteerd tijdens het diner.

³³ *'Op de minachting van de wereld'*. Een gedicht van Bernardus van Morlaix. Hierin stelt Bernardus rijke bisschoppen en abten aan de kaak die een luxueus leven leiden met veel rijkelijk vermaak. Hij keurt ook gedrag van vrouwen als Anne van Norton af.

'Then I'll come to you in Latin. Ovid hath it neatly. "*Utque malum late solet immedicabile cancer*—" but doubtless you know the rest, worthy Sir.'

'Alas! My school-Latin's but what I've gathered by the way from fools professing to heal sick women. "*Hocus-pocus*—" but doubtless you know the rest, worthy Sir.'

Roger of Salerno was quite quiet till they regained the dining-room, where the fire had been comforted and the dates, raisins, ginger, figs, and cinnamon-scented sweetmeats set out, with the choicer wines, on the after-table. The Abbot seated himself, drew off his ring, dropped it, that all might hear the tinkle, into an empty silver cup, stretched his feet towards the hearth, and looked at the great gilt and carved rose in the barrel-roof. The silence that keeps from Compline to Matins had closed on their world. The bull-necked Friar watched a ray of sunlight split itself into colours on the rim of a crystal salt-cellar; Roger of Salerno had re-opened some discussion with Brother Thomas on a type of spotted fever that was baffling them both in England and abroad; John took note of the keen profile, and—it might serve as a note for the Great Luke—his hand moved to his bosom. The Abbot saw, and nodded permission. John whipped out silver-point and sketch-book.

'Dan zal ik het je in het Latijn zeggen. Ovidius zei het al netjes: *Utque malum late solet immedicabile cancer*³⁴... maar ongetwijfeld kent u de rest, waarde heer.'

'Helaas! Mijn school-Latijn is slechts wat ik heb bijeengesprokkeld van dwazen die belijden dat ze zieke vrouwen genezen. *Hocus-pocus*³⁵... maar u kent ongetwijfeld de rest, waarde heer.'

Roger van Salerno was vrij stil tot ze weer in de eetkamer waren, waar het vuur was opgestookt en de dadels, rozijnen, gember, vijgen en kaneelgeurende snoepjes met de beste wijnen op tafel lagen.

De abt ging zitten, ontdeed zich van zijn ring³⁶, liet hem in een lege zilveren beker vallen, zodat iedereen het gerinkel kon horen, strekte zijn voeten naar de haard en keek naar de grote vergulde en uitgesneden roos op de bovenkant van het fust. De stilte die van Completen tot Metten blijft was voor hun wereld gesloten. De broeder met de stierennek zag een zonnestraal zich in kleuren splitsen op de rand van een kristallen zoutgewelf; Roger van Salerno was opnieuw in discussie met Broeder Thomas over een soort gevlekte koorts³⁷ die zowel Engeland als het buitenland verbijsterde.

John zag het scherpe profiel en (het zou als een schets voor de Grote Luke kunnen dienen) zijn hand bewoog naar zijn boezem. De abt zag het en knikte goedkeurend. John pakte zijn tekengerei en schetsboek.

³⁴ Ovidius, *Metamorfosen*, 2de boek 825: 'En zooals doorgaans zijn gif de ongenees'lijke kanker al verder uitbreidt' (Vertaling door Mr. H.J. Scheuer, 1923)

³⁵ Onomatopoeie van *Hoc est Corpus*, 'Dit is (mijn) lichaam', gebruikt bij het verheffen van het gewijde brood bij de Communie in de mis.

³⁶ Hij sprak vanaf dat moment niet in functie.

³⁷ Cerebrospinale koorts (Hersenvliesontsteking), veroorzaakt door meningokokbacterie.

‘Nay—modesty is good enough—but deliver your own opinion’, the Italian was urging the Infirmarian. Out of courtesy to the foreigner nearly all the talk was in table-Latin; more formal and more copious than monk’s patter. Thomas began with his meek stammer. ‘I confess myself at a loss for the cause of the fever unless—as Varro saith in his *De Re Rustica*—certain small animals which the eye cannot follow enter the body by the nose and mouth, and set up grave diseases. On the other hand, this is not in Scripture.’ Roger of Salerno hunched head and shoulders like an angry cat. ‘Always *that!*’ he said, and John snatched down the twist of the thin lips. ‘Never at rest, John.’ The Abbot smiled at the artist. ‘You should break off every two hours for prayers, as we do. St. Benedict was no fool. Two hours is all that a man can carry the edge of his eye or hand.’ ‘For copyists—yes. Brother Martin is not sure after one hour. But when a man’s work takes him, he must go on till it lets him go.’ ‘Yes, that is the Demon of Socrates’, the Friar from Oxford rumbled above his cup. ‘The doctrine leans toward presumption’, said the Abbot. ‘Remember, “Shall mortal man be more just than his Maker?”’ ‘There is no danger of justice’, the Friar spoke bitterly. ‘But at least Man might be suffered to go forward in his Art or

‘Nee, genoeg bescheidenheid, geef je eigen mening’, drong de Italiaan er bij de ziekenverzorger op aan. Uit beleefdheid aan de vreemdeling was bijna al het gepraat in het potjeslatijn; formeler en overvloediger dan het geratel van de monniken. Thomas begon met zijn nederig gestamel. ‘Ik moet toegeven dat ik de oorzaak van de koorts niet kan verklaren, anders dan - zoals Varro in zijn *De Re Rustica*³⁸ zegt – dat bepaalde kleine dieren die het oog niet kan volgen het lichaam via de neus en mond binnendringen en ernstige ziekten veroorzaken. Aan de andere kant staat dit niet in de Bijbel.’ Roger van Salerno boog zijn hoofd en schouders als een boze kat. ‘Altijd *dat!*’ zei hij en John legde de draai van de dunne lippen vast.

‘Nooit in rust, John.’ De abt glimlachte naar de kunstenaar. ‘Je zou om de twee uren moeten pauzeren voor gebeden, net als wij. Heilige Benedictus³⁹ was niet gek. Twee uur is het maximum dat een man zich geestelijk of lichamelijk kan focussen.’ ‘Ja, dat geldt voor kopiisten. Broeder Martin heeft dat na een uur. Maar wanneer het werk iemand in beslag neemt, moet hij doorgaan totdat het hem laat gaan.’ ‘Ja, dat is de *genius* van Socrates⁴⁰’, bromde de broeder uit Oxford van boven zijn beker.

‘De leer neigt naar vooronderstelling’, zei de abt. ‘Bedenk: “Zal de sterfelijke mens rechtvaardiger zijn dan zijn Maker?”’ ‘Er is geen gevaar voor rechtvaardigheid’, sprak de broeder verbitterd. ‘Maar in ieder geval zou

³⁸ Een traktaat over landbouw door Marcus Terentius Varro (116-27 voor het begin van onze jaartelling). In het 2de boek, 12de hoofdstuk gaf Varro het advies om niet in de buurt van moerassige grond een boerderij te bouwen, omdat ‘bepaalde minutieuze dieren, onzichtbaar voor het oog, zich daar voortplanten en, eenmaal in de lucht, het lichaam binnendringen door de mond en de neus en daardoor ziekten veroorzaken waarvan je moeilijk kunt genezen.’

³⁹ St. Benedictus (ca. 480-543) was stichter van de Benedictijnse orde. Hij schreef een regel voor religieus leven waarbij hij de dag indeelde in vier uur gezamenlijk gebed, vier uur lezen of bidden en zes uur handarbeid of ambachtswerk.

⁴⁰ Een *demoon*, een goede geest (*genius*) halverwege Goden en de mens, die tot creativiteit inspireerde.

his thought. Yet if Mother Church sees or hears him move anyward, what says she? "No!" Always "No."

'But if the little animals of Varro be invisible'—this was Roger of Salerno to Thomas—'how are we any nearer to a cure?'

'By experiment'—the Friar wheeled round on them suddenly. 'By reason and experiment. The one is useless without the other. But Mother Church—'

'Ay!' Roger de Salerno dashed at the fresh bait like a pike. 'Listen, Sirs. Her bishops—our Princes—strew our roads in Italy with carcasses that they make for their pleasure or wrath. Beautiful corpses! Yet if I—if we doctors—so much as raise the skin of one of them to look at God's fabric beneath, what says Mother Church? "Sacrilige! Stick to your pigs and dogs, or you burn!"'

'And not Mother Church only!' the Friar chimed in. 'Every way we are barred—barred by the words of some man, dead a thousand years, which are held final. Who is any son of Adam that his one say—so should close a door towards truth? I would not except even Peter Peregrinus, my own great teacher.'

'Nor I Paul of Aegina', Roger of Salerno cried. 'Listen, Sirs! Here is a case to the very point. Apuleius affirmeth, if a man eat fasting of the juice of the cut-leaved buttercup—*sceleratus* we call it, which means "rascally"—this with a condescending nod towards John—'his soul will leave his body laughing. Now this is the lie more dangerous than truth, since truth of a sort is in it.'

de mens worden toegestaan vooruit te gaan in zijn wetenschap of zijn gedachte. Maar als de Moederkerk hem ziet of hoort voortgaan, wat zegt ze dan? "Nee!" Altijd "Nee."

'Maar als de kleine dieren van Varro onzichtbaar zijn', het was Roger van Salerno die tegen Thomas sprak, 'hoe kunnen we dan dichter bij een remedie zijn?'

'Door experiment' De broeder draaide zich plotseling naar hen om. 'Door de rede en experiment. Het een is nutteloos zonder het ander. Maar Moederkerk...'

'Ja!' Roger de Salerno wierp zich als een snoek op het verse aas. 'Luister, heren. Haar bisschoppen, onze prinsen, bezaaien onze wegen in Italië met karkassen die ze maken voor hun plezier of toorn. Mooie lijken! Maar als ik, - wij - artsen, de huid van een van hen optillen om naar God werk te kijken, wat zegt de Moederkerk? "Heiligschennis! Houd je bij je varkens en honden, of je verbrandt!"

'En niet alleen de Moederkerk!' viel de broeder hem bij. 'Op *alle* mogelijke manieren worden we belemmerd; geblokkeerd door "onfeilbare" woorden van een man die duizend jaar dood is. Wie is de zoon van Adam die de zijnen leert een deur naar de waarheid te sluiten? Ik zou dat zelfs van Peter Peregrinus⁴¹, mijn eigen grote leraar, niet willen accepteren.'

'Noch ik van Paul van Aegina⁴²', riep Roger van Salerno. 'Luister, heren! Hier raken we de kern. Zoals Apuleius⁴³ bevestigt, als een man nuchter eet van het sap van de blaartrekkende boterbloem, *sceleratus* noemen we het, (wat "schurkachtig" betekent - dit met een neerbuigend knikje naar John -) zal zijn ziel lachend zijn lichaam verlaten. Nu is deze leugen gevaarlijker dan de waarheid, want er zit een soort waarheid in.'

⁴¹ De Franse wetenschapper Pierre de Maricourt (bekend als Peregrinus) werd in Roger Bacons *Opus Tertius* geprezen als experimenterende geleerde.

⁴² Paul van Aegina (625-690) was een Griekse chirurg uit Alexandria, auteur van *Epitomae Medicae*.

⁴³ Verwijst naar het herbarium van Apuleius Platonicus dat was herschreven voor christelijke lezers met toevoegingen van andere bronnen. De oorspronkelijke tekst was erg gecorrumpereerd en staat bekend als *Pseudo-Apuleius*.

'He's away!' whispered the Abbot despairingly.

'For the juice of that herb, I know by experiment, burns, blisters, and wries the mouth. I know also the *rictus*, or pseudo-laughter, on the face of such as have perished by the strong poisons of herbs allied to this ranunculus. Certainly that spasm resembles laughter. It seems then, in my judgment, that Apuleius, having seen the body of one thus poisoned, went off at score and wrote that the man died laughing.'

'Neither staying to observe, nor to confirm observation by experiment', added the Friar, frowning.

Stephen the Abbot cocked an eyebrow toward John.

'How think *you*?' said he.

'I'm no doctor', John returned, 'but I'd say Apuleius in all these years might have been betrayed by his copyists. They take short-cuts to save 'emselves trouble. Put case that Apuleius wrote the soul *seems to* leave the body laughing, after this poison. There's not three copyists in five (*my* judgment) would not leave out the "seems to." For who'd question Apuleius? If it seemed so to him, so it must be. Otherwise any child knows cut-leaved buttercup.'

'Have you knowledge of herbs?' Roger of Salerno asked curtly.

'Only that, when I was a boy in convent, I've made tetterers round my mouth and on my neck with buttercup juice, to save going to prayer o' cold nights.'

'Ah!' said Roger. 'I profess no knowledge of tricks.' He turned aside, stiffly.

'No matter! Now for your own tricks, John', the tactful Abbot broke in. 'You shall show the doctors your Magdalene

'Hij is weg!' fluisterde de abt wanhopig.

'Want het sap van dat kruid, weet ik experimenteel, veroorzaakt brandwonden, blaren en trekt de mond samen. Ik ken ook de *rictus*, ofwel pseudo-lach, op het gezicht van degenen die zijn omgekomen door de sterke vergiften van kruiden verbonden aan deze ranonkel. Dat spasme lijkt zeker op lachen. Als je het mij vraagt, lijkt het erop dat Apuleius, nadat hij het op die manier vergiftigde lichaam van een persoon had gezien, naar de schrijftafel ging en opschreef dat de man lachend stierf.'

'Hij bleef niet om te observeren, noch om de observatie te bevestigen door experiment', voegde de frater fronsend toe.

Stephen de abt trok een wenkbrauw op naar John.

'Wat denk *jij*?', zei hij.

'Ik ben geen dokter', antwoordde John, 'maar ik zou zeggen dat Apuleius in al die jaren misschien door zijn kopiisten is verraden. Ze nemen een kortere weg om zichzelf problemen te besparen. Stel dat Apuleius had geschreven dat het *leek* of de ziel na het gif het lichaam lachend had verlaten. Er zijn geen drie van de vijf kopiisten (mijn oordeel) die het 'leek' niet weg zouden laten. Want wie zou het Apuleius kunnen vragen? Als het hem zo leek, zo moet het zijn. Anderzijds kent elk kind blaartrekkende boterbloem.'

'Heb je kennis van kruiden?' vroeg Roger van Salerno kortaf.

'Toen ik als jongen in het klooster was, heb ik uitslag rond mijn mond en in mijn nek gekregen door boterbloemsap, om te voorkomen dat ik naar het gebed zou moeten gaan op koude nachten.'

'Ah!' zei Roger. 'Ik hang geen kennis van trucs aan.' Hij draaide zich stijf om.

'Hoe dan ook! Even wat betreft je eigen kunstjes, John', brak de tactvolle abt in. 'Laat de artsen je Magdalena en je Geraseense zwijn en de duivels zien.'

and your Gadarene Swine and the devils.'

'Devils? Devils? *I* have produced devils by means of drugs; and have abolished them by the same means. Whether devils be external to mankind or immanent, I have not yet pronounced.' Roger of Salerno was still angry.

'Ye dare not', snapped the Friar from Oxford. 'Mother Church makes Her own devils.'

'Not wholly! Our John has come back from Spain with brand-new ones.'

Abbot Stephen took the vellum handed to him, and laid it tenderly on the table. They gathered to look. The Magdalene was drawn in palest, almost transparent, grisaille, against a raging, swaying background of woman-faced devils, each broke to and by her special sin, and each, one could see, frenziedly straining against the Power that compelled her.

'I've never seen the like of this grey shadowwork', said the Abbot. 'How came you by it?'

'*Non nobis!* It came to me', said John, not knowing he was a generation or so ahead of his time in the use of that medium.

'Why is she so pale?' the Friar demanded.

'Evil has all come out of her—she'd take any colour now.'

'Ay, like light through glass. *I* see.'

Roger of Salerno was looking in silence—his nose nearer and nearer the page. 'It is so', he pronounced finally.

'Thus it is in epilepsy—mouth, eyes, and forehead—even to the droop of her wrist there. Every sign of it! She will need restoratives, that woman, and, afterwards, sleep natural. No poppy juice, or she will vomit on her waking.

'Duivels? Duivels? *Ik* heb duivels voortgebracht met hulp van drugs en ik heb ze met behulp van dezelfde middelen verworpen. Of duivels extern of immanent zijn aan de mensheid, heb ik nog niet uitgemaakt.'

Roger van Salerno was nog steeds boos.

'Dat durf je niet', snauwde de broeder uit Oxford. 'De Moederkerk maakt Haar eigen duivels.'

'Niet helemaal! Onze John is teruggekomen uit Spanje met gloednieuwe.'

Abt Stephen nam het perkament dat hem was overhandigd en legde het zachtjes op tafel. Ze groepeerden zich om ernaar te kijken. De Magdalena was getekend in bleekste, bijna doorzichtige, grisaille⁴⁴, tegen een heftig bewegende achtergrond van duivels met vrouwengezichten; elk gewijd aan een speciale zonde, die zich, zoals je kon zien, elk inspannend verzette tegen de Kracht die haar dwong.

'Ik heb nog nooit zoiets als dit grijze schaduwwerk gezien', zei de abt. 'Hoe kwam je erop?'

'*Non nobis!*⁴⁵ Het kwam naar mij', zei John, niet wetende dat hij zijn tijd een generatie of zo vooruit was in het gebruik van dat medium.

'Waarom is ze zo bleek?' vroeg de broeder zich af.

'Het kwaad is helemaal uit haar gekomen; ze kan nu elke kleur aannemen.'

'Ay, zoals licht door glas. *Ik* snap het.'

Roger van Salerno keek in stilte - zijn neus steeds dicht op de bladzijde. 'Het is zo', zei hij ten slotte. 'Het is als bij epilepsie. Mond, ogen en voorhoofd, zelfs tot de buiging van haar pols daar. Elk teken ervan! Die vrouw zal medicatie nodig hebben en daarna gewoon moeten gaan slapen. Geen papaversap, anders zou ze overgeven als ze wakker wordt.'

⁴⁴ Geschilderd in grijstinten, een techniek die karakteristiek was voor de 15de eeuw.

⁴⁵ Psalm 115: '*Niet ons, (HEER, niet ons, geef uw naam alle eer)*'. NBV

And thereafter—but I am not in my Schools.’ He drew himself up. ‘Sir’, said he, ‘you should be of Our calling. For, by the Snakes of Aesculapius, you see!’ The two struck hands as equals. ‘And how think you of the Seven Devils?’ the Abbot went on. These melted into convoluted flower—or flame-like bodies, ranging in colour from phosphorescent green to the black purple of outworn iniquity, whose hearts could be traced beating through their substance. But, for sign of hope and the sane workings of life, to be regained, the deep border was of conventionalised spring flowers and birds, all crowned by a kingfisher in haste, atilt through a clump of yellow iris.

Roger of Salerno identified the herbs and spoke largely of their virtues. ‘And now, the Gadarene Swine’, said Stephen. John laid the picture on the table.

Here were devils dishoused, in dread of being abolished to the Void, huddling and hurtling together to force lodgment by every opening into the brute bodies offered. Some of the swine fought the invasion, foaming and jerking; some were surrendering to it, sleepily, as to a luxurious back-scratching; others, wholly possessed, whirled off in bucking droves for the lake beneath. In one corner the freed man stretched out his limbs all restored to his control, and Our Lord, seated, looked at him as questioning what he would make of his deliverance. ‘Devils indeed!’ was the Friar’s comment. ‘But wholly a new sort.’ Some devils were mere lumps, with lobes and protuberances—a hint of a fiend’s face peering through jelly-like walls. And there was a family of

En daarna - maar ik zit niet in mijn scholen.’ Hij richtte zich op. ‘Meneer’, zei hij, ‘u moet van Onze roeping zijn. Want dat zie je aan de Slangen van Aesculapius⁴⁶!’

De twee schudde elkaar de hand als gelijken. ‘En hoe denk je over de zeven duivels?’ ging de abt verder.

Deze smolten samen tot ingewikkelde bloem- of vlam-achtige lichamen, variërend in kleur van fosforescerend groen tot het zwarte paars van achterhaalde ongerechtigheid, wiens harten konden worden getraceerd door hun substantie. Maar, omwille van een teken van hoop en van de gezonde werking van het leven om te herstellen, was de brede rand van conventionele lentebloemen en vogels voorzien; dit alles bekroond met een ijsvogel in haast, omlijst door een massa gele irissen.

Roger van Salerno identificeerde de kruiden en sprak grotendeels over hun deugden. ‘En nu, de Geraseense varkens’, zei Stephen. John legde de afbeelding op de tafel.

Hier werden duivels verdreven, angstig om te worden verdreven naar de Leegte, bij elkaar gekropen en gehaast om onderdak te forceren bij elke opening in brute lichamen die werden aangeboden. Een deel van de varkens vocht schuimend en schokkend tegen de invasie. Sommigen gaven zich eraan over, slaperig, als aan een luxe krabben aan de rug. Anderen, geheel bezeten, zwaaiden af in tegengestelde bochten richting het meer daaronder. In een hoek strekte de bevrijde man zijn ledematen uit die allemaal weer in zijn macht waren en Onze Heer, zetelend, keek hem aan en vroeg zich af wat hij van zijn bevrijding zou maken.

‘Duijvels inderdaad!’ Was de opmerking van de broeder. ‘Maar helemaal nieuw.’ Sommige duivels waren louter brokken, met lobben en uitsteeksels - een glimp van het gezicht van een monster die door geleijachtige muren tuurde. En er was een familie van

⁴⁶ De *Caduceus* is het traditionele symbool voor artsen. Asklepios is in de Griekse mythologie de God van geneeskunde en genezing.

impatient, globular devillings who had burst open the belly of their smirking parent, and were revolving desperately toward their prey. Others patterned themselves into rods, chains and ladders, single or conjoined, round the throat and jaws of a shrieking sow, from whose ear emerged the lashing, glassy tail of a devil that had made good his refuge. And there were granulated and conglomerate devils, mixed up with the foam and slaver where the attack was fiercest. Thence the eye carried on to the insanely active backs of the downward-racing swine, the swineherd's aghast face, and his dog's terror.

Said Roger of Salerno, 'I pronounce that these were begotten of drugs. They stand outside the rational mind.'

'Not these', said Thomas the Infirmarian, who as a servant of the Monastery should have asked his Abbot's leave to speak. 'Not *these*—look!—in the bordure.'

The border to the picture was a diaper of irregular but balanced compartments or cellules, where sat, swam, or weltered, devils in blank, so to say—things as yet uninspired by Evil—indifferent, but lawlessly outside imagination. Their shapes resembled, again, ladders, chains, scourges, diamonds, aborted buds, or gravid phosphorescent globes—some well-nigh starlike.

Roger of Salerno compared them to the obsessions of a Churchman's mind.

'Malignant?' the Friar from Oxford questioned.

"Count everything unknown for horrible," Roger quoted with scorn.

'Not I. But they are marvellous—marvellous. I think—'

ongeduldige, bolvormige duivels die de buik van hun grijnzende ouder hadden opengebroken en wanhopig op weg waren naar hun prooi.

Anderen vormden staven, kettingen en ladders, enkelvoudig of samengevoegd, rond de keel en kaken van een krijsende zeug, uit wiens oor de wapperende, glazige staart van een duivel tevoorschijn kwam die er zijn toevlucht had genomen. En er waren vermalen en samengeklonterde duivels, vermengd met het schuim en de slavernij waar de aanval het felst was. Vandaar ging het oog door naar de waanzinnig actieve ruggen van de naar beneden rennende varkens, het verbijsterde gezicht van de varkenshoeder en de angst van zijn hond.

Roger van Salerno sprak: 'Ik zeg dat deze uit drugs zijn voortgekomen. Ze staan buiten de rationele geest.'

'Niet deze', zei Thomas de ziekenboeg, die als dienaar van het klooster de toestemming van zijn abt had moeten vragen om te spreken. 'Niet deze... kijk! ... in de randversiering.'

De rand van de afbeelding was versierd met onregelmatige maar uitgebalanceerde compartimenten of mazen, waar duivels zaten, zwommen of wentelden in blanke dingen die zogezegd tot nu toe niet door het kwaad werden geïnspireerd. Onverschillig, maar wetteloos buiten verbeelding. Hun vormen leken wederom op ladders, kettingen, gesels, diamanten, afgebroken knoppen of zwevende fosforescerende bollen - bijna sterachtig.

Roger van Salerno vergeleek ze met de obsessies van de geest van een kerkgenoot. 'Kwaadaardig?', vroeg de broeder uit Oxford.

'*Tel alles wat onbekend is bij het verschrikkelijke*⁴⁷', citeerde Roger met minachting. 'Niet ik. Maar ze zijn geweldig - geweldig. Denk ik...'

⁴⁷ Vermoedelijk een verwijzing naar Tacitus *Agricola* Boek 30 (De rede van Calgacus): '*omne ignotum pro magnifico est*' ('al het onbekende wordt verheven')

The Friar drew back. Thomas edged in to see better, and half opened his mouth.

'Speak', said Stephen, who had been watching him. 'We are all in a sort doctors here.'

'I would say then'—Thomas rushed at it as one putting out his life's belief at the stake—'that these lower shapes in the bordure may not be so much hellish and malignant as models and patterns upon which John has tricked out and embellished his proper devils among the swine above there!'

'And that would signify?' said Roger of Salerno sharply.

'In my poor judgment, that he may have seen such shapes—without help of drugs.'

'Now who—*who*', said John of Burgos, after a round and unregarded oath, 'has made thee so wise of a sudden, my Doubter?'

'I wise? God forbid! Only John, remember—one winter six years ago—the snow-flakes melting on your sleeve at the cookhouse-door. You showed me them through a little crystal, that made small things larger.'

'Yes. The Moors call such a glass the Eye of Allah', John confirmed.

'You showed me them melting—six-sided. You called them, then, your patterns.'

'True. Snow-flakes melt six-sided. I have used them for diaper-work often.' 'Melting snow-flakes as seen through a glass? By art optical?' the Friar asked.

'Art optical? I have never heard!' Roger of Salerno cried.

'John', said the Abbot of St. Illod's commandingly, 'was it—is it so?'

'In some sort', John replied, 'Thomas has the right of it. Those shapes in the

De broeder trok zich terug. Thomas kwam dichterbij om beter te zien en opende half zijn mond.

'Spreek', zei Stephen, die hem in de gaten had gehouden. 'We zijn hier allemaal een soort dokters.'

'Ik zou dan zeggen' - Thomas snelde ernaar toe als iemand die zijn levensgeloof op de brandstapel zette - 'dat deze lagere vormen in de rand niet zozeer duivels en kwaadaardig zijn alswel modellen en patronen waarop John zijn echte duivels onder het zwijn daarboven heeft afgeleid en geflatteerd!'

'En dat zou betekenen?', zei Roger van Salerno scherp.

'Naar mijn slechte oordeel, dat hij dergelijke vormen misschien heeft gezien - zonder hulp van drugs.'

'Wie nu, wie', zei Johannes van Burgos, na een ronde en niet-nageleefde eed, 'heeft u plotseling zo wijs gemaakt, mijn twijfelaar?'

'Ik wijs? God verbiedt het! Maar John, weet je nog - één winter zes jaar geleden - de sneeuwvlokken die op je mouw smelten bij de deur van het kookhuis? Je liet me ze zien door een klein kristal⁴⁸, dat kleine dingen groter maakte.'

'Ja. De Moren noemen zo'n glas *het Oog van Allah*', bevestigde John.

'Je liet me ze zien smelten - zeszijdig. Je noemde ze toen je patronen.'

'Klopt! Sneeuwvlokken smelten zeszijdig. Ik heb ze vaak gebruikt als decoratieve motieven.'

'Sneeuwvlokken smelten zoals die te zien zijn door een glas? Als optische wetenschap?', vroeg de broeder.

'Optische wetenschap? Ik heb er nog nooit van gehoord!', riep Roger van Salerno.

'John', zei de abt van St. Illod bevelend, 'was het... Klopt het?'

'In zekere zin', antwoordde John, 'Thomas heeft gelijk. Die vormen in het borduursel waren mijn

⁴⁸ Vergrootglazen bestonden in de 13de eeuw. Het is dus aannemelijk dat John dit op zijn reizen in Granada en Sevilla had gekocht.

bordure were my workshop-patterns for the devils above. In *my* craft, Salerno, we dare not drug. It kills hand and eye. My shapes are to be seen honestly, in nature.'

The Abbot drew a bowl of rose-water towards him. 'When I was prisoner with—with the Saracens after Mansura', he began, turning up the fold of his long sleeve, 'there were certain magicians—physicians—who could show—' he dipped his third finger delicately in the water—'all the firmament of Hell, as it were, in—' he shook off one drop from his polished nail on to the polished table—'even such a *supernaculum* as this.'

'But it must be foul water—not clean', said John.

'Show us then—all—all', said Stephen. 'I would make sure—once more.' The Abbot's voice was official.

John drew from his bosom a stamped leather box, some six or eight inches long, wherein, bedded on faded velvet, lay what looked like silver-bound compasses of old box-wood, with a screw at the head which opened or closed the legs to minute fractions. The legs terminated, not in points, but spoon-shapedly, one spatula pierced with a metal-lined hole less than a quarter of an inch across, the other with a half-inch hole. Into this latter John, after carefully wiping with a silk rag, slipped a metal cylinder that carried glass or crystal, it seemed, at each end.

'Ah! Art optic!' said the Friar. 'But what is that beneath it?'

It was a small swivelling sheet of polished silver no bigger than a florin, which caught the light and concentrated it on the lesser hole.

werkplaatspatronen voor de duivels hierboven. In mijn vak, Salerno, durven we geen drugs te gebruiken. Het doodt hand en oog. Mijn vormen moeten waarlijk kunnen worden gezien, in de natuur.'

De abt trok een kom rozenwater naar zich toe. 'Toen ik gevangen zat met - met de Saracenen na Mansura', begon hij, terwijl hij zijn lange mouw omsloeg, 'waren er bepaalde magiërs - artsen - die als het ware...' Hij doopte zijn derde vinger subtiel in het water, 'het hele firmament van de hel konden laten zien in...', hij schudde een druppel van zijn gepolijste nagel op de gepolijste tafel, 'zelfs zo'n *supernaculum*⁴⁹ als dit.'

'Maar het moet vuil water zijn... niet schoon', zei John.

'Laat het ons dan zien... alles... alles', zei Stephen. 'Ik wil het bevestigd zien, nogmaals.' De stem van de abt was officieel.

John haalde uit zijn binnenzak een gestempelde lederen doos van ongeveer 15 of 20 centimeter lang. Hierin, op vervaagd fluweel, lag iets wat op een met zilver omwonden kompas van oud dozenhout leek. Met een schroef aan de kop waarmee je de benen kon openen of sluiten tot minuscule eenheden. De benen eindigden, niet in punten, maar lepelvormig. Een spatel was doorboord met een met metaal bekleed gat van minder dan een halve centimeter doorsnede, de andere met een gat van een centimeter. In deze laatste schoof John, na het voorzichtig met een zijden doek afgeveegd te hebben, een metalen cilinder weg die naar het leek glas of kristal bevatte aan elk uiteinde.

'Ah! Optische wetenschap!', zei de broeder. 'Maar wat is dat, daaronder?'

Het was een klein, draaibaar blad van gepolijst zilver, niet groter dan een florijn, dat het licht ving en het op het kleinere gat concentreerde.

⁴⁹ Een druppel die klein genoeg is om op een duimnagel te blijven liggen.

John adjusted it without the Friar's proffered help.

'And now to find a drop of water', said he, picking up a small brush.

'Come to my upper cloister. The sun is on the leads still', said the Abbot, rising. They followed him there. Half-way along, a drip from a gutter had made a greenish puddle in a worn stone. Very carefully, John dropped a drop of it into the smaller hole of the compassleg, and, steadying the apparatus on a coping, worked the screw in the compass joint, screwed the cylinder, and swung the swivel of the mirror till he was satisfied.

'Good!' He peered through the thing. 'My Shapes are all here. Now look, Father! If they do not meet your eye at first, turn this nicked edge here, left- or right-handed.'

'I have not forgotten', said the Abbot, taking his place. 'Yes! They are here—as they were in my time—my time past. There is no end to them, I was told... There *is* no end!'

'The light will go. Oh, let me look! Suffer me to see, also!' the Friar pleaded, almost shouldering Stephen from the eye-piece. The Abbot gave way. His eyes were on time past. But the Friar, instead of looking, turned the apparatus in his capable hands.

'Nay, nay', John interrupted, for the man was already fiddling at the screws. 'Let the Doctor see.'

Roger of Salerno looked, minute after minute. John saw his blue-veined cheek-bones turn white. He stepped back at last, as though stricken.

'It is a new world—a new world, and—Oh, God Unjust!—I am old!'

'And now Thomas', Stephen ordered. John manipulated the tube for the Infirmarian, whose hands shook, and he too looked long. 'It is Life', he said

John paste het aan zonder de geboden hulp van de broeder.

'En om een druppel water te vinden', zei hij terwijl hij een kleine borstel oppakte, 'Kom naar mijn bovenste klooster. De zon staat nog steeds aan de horizon, 'zei de abt terwijl hij opstond. Ze volgden hem daarheen. Halfweg hadden druppels uit een goot een groenachtige plas in een versleten steen gemaakt. Heel voorzichtig liet John een druppel ervan vallen in het kleinere gat van zijn "kompasbeen" en, terwijl hij het apparaat op een richel van de muur vastzette, stelde hij de schroef in het kompasgewricht bij, draaide de cilinder en richtte het licht van de spiegel totdat hij tevreden was.

'Goed!' Hij tuurde er doorheen. 'Mijn vormen zijn er allemaal. Kijk nu, vader! Als ze je in eerste instantie niet in het oog springen, draai je deze inkeping hier naar links of naar rechts.'

'Ik ben het niet vergeten', zei de abt en nam zijn plaats in. 'Ja! Ze zijn hier, zoals ze in mijn tijd waren, mijn verleden. Er komt geen einde aan hen, werd mij verteld...'

Er *is* dus geen einde!'

'Het licht zal gaan. Oh, laat me eens kijken! Laat mij het ook zien!', smeekte de broeder terwijl hij Stephen bijna wegduwde. De abt maakte plaats. In gedachten keek hij in het verleden. Maar de broeder, in plaats van te kijken, draaide het instrument in zijn bekwame handen.

'Neen, neen', onderbrak John, want de man zat al aan de schroeven te prutsen. 'Laat het de dokter zien.'

Roger van Salerno keek, minuut na minuut. John zag zijn blauw geaderde jukbeenderen wit worden. Eindelijk deed hij aangedaan een stap achteruit.

'Het is een nieuwe wereld - een nieuwe wereld en - Oh, onrechtvaardige God! - Ik ben oud!'

'En nu Thomas', beval Stephen.

John manipuleerde de buis voor de ziekenverzorger wiens handen trilden. Hij keek ook lang. 'Het is leven', zei hij met een brekende

presently in a breaking voice. 'No Hell! Life created and rejoicing—the work of the Creator. They live, even as I have dreamed. Then it was no sin for me to dream. No sin—O God—no sin!' He flung himself on his knees and began hysterically the *Benedicite omnia Opera*.

'And now I will see how it is actuated', said the Friar from Oxford, thrusting forward again.

'Bring it within. The place is all eyes and ears', said Stephen.

They walked quietly back along the leads, three English counties laid out in evening sunshine around them; church upon church, monastery upon monastery, cell after cell, and the bulk of a vast cathedral moored on the edge of the banked shoals of sunset.

When they were at the after-table once more they sat down, all except the Friar, who went to the window and huddled bat-like over the thing. 'I see! I see!' he was repeating to himself.

'He'll not hurt it', said John. But the Abbot, staring in front of him, like Roger of Salerno, did not hear. The Infirmarian's head was on the table between his shaking arms.

John reached for a cup of wine.

'It was shown to me', the Abbot was speaking to himself, 'in Cairo, that man stands ever between two Infinities—of greatness and littleness. Therefore, there is no end—either to life—or—' 'And I stand on the edge of the grave', snarled Roger of Salerno. 'Who pities me?'

'Hush!' said Thomas the Infirmarian.

'The little creatures shall be sanctified—sanctified to the service of His sick.'

stem. 'Geen hel! Leven geschapen en juichend; het werk van de Schepper. Ze leven, zoals ik heb gedroomd. Dus het was geen zonde om dit te dromen. Geen zonde - o God - geen zonde!' Hij wierp zich op zijn knieën en zette hysterisch de *Benedicite omnia Opera*⁵⁰ in.

'En nu zal ik zien hoe het wordt bediend', zei de broeder uit Oxford en trad weer naar voren.

'Breng het naar binnen. De muren hebben ogen en oren,' zei Stephen.

Ze liepen rustig terug langs de lijnen, drie Engelse graafschappen lagen aangelegd in avondzon om hen heen. Kerk na kerk, klooster na klooster, cel na cel... en het grootste deel van een enorme kathedraal lag afgemeerd aan de rand van de oevers van de zonsondergang⁵¹.

Toen ze weer aan de tafel zaten, gingen ze zitten; behalve de broeder, die naar het raam ging en zich als een vleermuis over het ding boog. 'Ik snap het! Ik snap het!', herhaalde hij in zichzelf.

'Hij zal het niet beschadigen', zei John. Maar de abt, evenals Roger van Salerno, stonden starend voor hem en hoorden hem niet. Het hoofd van de ziekenboeg lag op de tafel tussen zijn bevende armen.

John pakte een beker wijn.

'Het werd mij getoond', zei de abt in zichzelf, 'in Caïro, dat de mens altijd tussen twee oneindigheden staat: van grootheid en kleinheid. Daarom is er geen einde: noch aan het leven, noch...'

'En ik sta aan de rand van het graf', gromde Roger van Salerno. 'Wie heeft medelijden met mij?'

'Zwijg!', zei Thomas de ziekenverzorger. "De kleine schepselen zullen geheiligd worden - geheiligd ten dienste van Zijn zieken."

⁵⁰ *Morning Prayer* uit het *Church of England prayer book*: 'Oh all ye works of the Lord, bless him and magnify him for ever.'

⁵¹ Het oorlogsschip als metafoor voor kloosters en kerken tegen de Islam.

'What need?' John of Burgos wiped his lips. 'It shows no more than the shapes of things. It gives good pictures. I had it at Granada. It was brought from the East, they told me.'

Roger of Salerno laughed with an old man's malice. 'What of Mother Church? Most Holy Mother Church? If it comes to Her ears that we have spied into Her Hell without Her leave, where do we stand?'

'At the stake', said the Abbot of St. Illod's, and, raising his voice a trifle 'You hear that? Roger Bacon, heard you that?'

The Friar turned from the window, clutching the compasses tighter.

'No, no!' he appealed. 'Not with Falcodi—not with our English-hearted Foulkes made Pope. He's wise—he's learned. He reads what I have put forth. Foulkes would never suffer it.'

'“Holy Pope is one thing, Holy Church another,”’ Roger quoted.

'But I—I can bear witness it is no Art Magic', the Friar went on. 'Nothing is it, except Art optical-wisdom after trial and experiment, mark you. I can prove it, and—my name weighs with men who dare think.'

'Find them!' croaked Roger of Salerno. 'Five or six in all the world. That makes less than fifty pounds by weight of ashes at the stake. I have watched such men—reduced.'

'I will not give this up!' The Friar's voice cracked in passion and despair. 'It would be to sin against the Light.'

'No, no! Let us—let us sanctify the little animals of Varro', said Thomas.

Stephen leaned forward, fished his ring out of the cup, and slipped it on his finger. 'My sons', said he, 'we have seen what we have seen.'

'That it is no magic but simple Art', the Friar persisted.

'Waartoe?' John van Burgos veegde zijn lippen af. 'Het toont niet meer dan de vormen van dingen. Het geeft een goed beeld. Ik had het in Granada. Het werd uit het oosten gebracht, vertelden ze me.'

Roger van Salerno lachte met de boosaardigheid van een oude man. 'Hoe zit het met de Moederkerk? De Allerheiligste Moederkerk? Als het tot Haar oren komt dat we Haar Hel hebben bespioneerd zonder Haar toestemming, waar staan we dan?'

'Op de brandstapel', zei de abt van St. Illod en vervolgens met lichte stemverheffing: 'Hoor je dat? Roger Bacon, heb je dat gehoord?'

De broeder draaide zich om uit het raam en greep het instrument strakker vast.

'Nee, nee!', antwoordde hij. 'Niet met Falcodi, niet als onze Engelse Foulkes tot paus wordt verkozen. Hij is wijs... hij heeft geleerd. Hij leest wat ik naar voren heb gebracht. Foulkes zou er nooit bezwaar tegen hebben.'

'*De Heilige Paus is één ding, de Heilige Kerk een ander*', citeerde Roger.

'Maar ik, ik kan getuigen dat het geen magie is', ging de broeder verder. 'Niets is het, behalve wijsheid van optische wetenschap na beproeving en experiment. Bedenk dat wel. Ik kan het bewijzen, en mijn naam zal gewicht in de schaal leggen bij mannen die durven denken.'

'Vind ze!' kwaakte Roger van Salerno. 'Vijf of zes op de hele wereld. Dat levert minder dan vijftig pond op aan gewicht bij de as op de brandstapel. Ik heb zulke mannen gezien, tot as verbrand.'

'Ik zal dit niet opgeven!' De stem van de broeder brak door passie en wanhoop. 'Het zou een zonde zijn tegen Het Licht.'

'Nee nee! Laten we - laten we de kleine dieren van Varro heiligen', zei Thomas.

Stephen boog zich naar voren, haalde zijn ring uit de beker en liet hem op zijn vinger glijden.

'Mijn zonen', zei hij, 'we hebben gezien wat we hebben gezien.'

'Dat het geen magie is maar eenvoudige wetenschap', hield de broeder vol.

“Avails nothing. In the eyes of Mother Church we have seen more than is permitted to man.’

‘But it was Life—created and rejoicing’, said Thomas.

‘To look into Hell as we shall be judged—as we shall be proved—to have looked, is for priests only.’

‘Or green-sick virgins on the road to sainthood who, for cause any midwife could give you—’

The Abbot’s half-lifted hand checked Roger of Salerno’s outpouring.

‘Nor may even priests see more in Hell than Church knows to be there. John, there is respect due to Church as well as to Devils.’

‘My trade’s the outside of things’, said John quietly. ‘I have my patterns.’

‘But you may need to look again for more’, the Friar said.

‘In my craft, a thing done is done with. We go on to new shapes after that.’

‘And if we trespass beyond bounds, even in thought, we lie open to the judgment of the Church’, the Abbot continued.

‘But thou knowest—*knowest!*’ Roger of Salerno had returned to the attack.

‘Here’s all the world in darkness concerning the causes of things—from the fever across the lane to thy Lady’s—throe own Lady’s—eating malady. Think!’

‘I have thought upon it, Salerno! I have thought indeed.’

Thomas the Infirmarian lifted his head again; and this time he did not stammer at all. ‘As in the water, so in the blood must they rage and war with each other! I have dreamed these ten years—I thought it was a sin—but my dreams and Varro’s are true!

‘Maakt niets uit. In de ogen van Moederkerk hebben we meer gezien dan de mens is toegestaan.’

‘Maar het was leven - geschapen en juichend’, zei Thomas.

‘Kijken naar de hel, waartoe we zullen worden veroordeeld, - zoals zal worden bewezen -, is alleen toegestaan voor priesters.’

‘Of groenzieke maagden⁵² op weg naar heiligheid die, om redenen die elke vroedvrouw je zou kunnen geven...’

De half opgeheven hand van de abt controleerde de uitbarsting van Roger van Salerno.

‘Zelfs priesters mogen niet meer in de Hel zien dan de Kerk weet. John, we zijn respect verschuldigd aan zowel de Kerk als de Duivels.’

‘Mijn vak is de buitenkant van dingen’, zei John zachtjes. ‘Ik heb mijn patronen.’

‘Maar misschien moet je nog eens zoeken naar meer’, zei de broeder.

‘Klaar is klaar in mijn ambacht. Daarna gaan we verder met nieuwe vormen.’

‘En als we over grenzen heen gaan, zelfs in gedachten, staan we open voor het oordeel van de Kerk’, vervolgde de abt.

‘Maar je weet het... *weet het!*’ Roger van Salerno kwam weer in verweer. ‘Hier is de hele wereld in duisternis over de oorzaken van dingen; van de koorts die op onze weg komt tot uw Dame - de barensweeën van uw eigen Dame - die ziek is. Denk!’

‘Ik heb erover nagedacht, Salerno! Ik heb inderdaad gedacht.’

Thomas de ziekenverzorger hief zijn hoofd weer op en deze keer stamelde hij helemaal niet.

‘Zoals in het water, zo moeten ze in het bloed woeden en oorlog voeren met elkaar! Ik heb hier tien jaar over gedroomd - ik dacht dat het een zonde was - maar mijn dromen en die van Varro zijn waar!

⁵² Ook wel *chlorosis* is een vorm van bloedarmoede bij ondervoede meisjes tussen 15 en 25 jaar. In de Oudheid stond dit bekend als *Ziekte van de maagden*.

Think on it again! Here's the Light under our very hand!

'Quench it! You'd no more stand to roasting than—any other. I'll give you the case as Church—as I myself—would frame it. Our John here returns from the Moors, and shows us a hell of devils contending in the compass of one drop of water. Magic past clearance! You can hear the faggots crackle.'

'But thou knowest! Thou hast seen it all before! For man's poor sake! For old friendship's sake—Stephen!' The Friar was trying to stuff the compasses into his bosom as he appealed.

'What Stephen de Sautré knows, you his friends know also. I would have you, now, obey the Abbot of St. Illod's. Give to me!' He held out his ringed hand.

'May I—may John here—not even make a drawing of one—one screw?' said the broken Friar, in spite of himself.

'Nowise!' Stephen took it over. 'Your dagger, John. Sheathed will serve.'

He unscrewed the metal cylinder, laid it on the table, and with the dagger's hilt smashed some crystal to sparkling dust which he swept into a scooped hand and cast behind the hearth.

'It would seem', said he, 'the choice lies between two sins. To deny the world a Light which is under our hand, or to enlighten the world before her time. What you have seen, I saw long since among the physicians at Cairo. And I know what doctrine they drew from it. Hast *thou* dreamed, Thomas? I also—with fuller knowledge. But this birth, my sons, is untimely. It will be but the mother of more death, more torture, more division, and greater darkness in this dark age. Therefore I, who know both my world and the Church, take

Denk er nog eens over na! We hebben het Licht hier binnen handbereik!

'Doof het! Je bent niet beter tegen de brandstapel bestand dat ieder ander. Ik zal je zeggen zoals de Kerk, evenals ikzelf, het zou formuleren. Onze John komt hier terug van de Moren en toont ons een hel van duivels die strijden in het "kompas" binnen één druppel water. Magie buiten twijfel! Je kunt de takkenbossen horen knetteren.'

'Maar u wéét het! U hebt het allemaal eerder gezien! In godsnaam! Omwille van de oude vriendschap, Stephen! 'De broeder probeerde het instrument in zijn binnenzak te stoppen terwijl hij smeekte.

'Wat Stephen de Sautré weet, weten zijn vrienden ook. Ik wil dat je nu de abt van St. Illod's gehoorzaamt. Geef het aan mij!' Hij stak zijn geringde hand uit.

'Mag ik - mag John hier - niet eens een tekening maken van een, één blik?', zei de gebroken broeder, tegen beter weten in.

'In geen geval!' Stephen nam het instrument van hem over. 'Je dolk, John. Het heft zal ons dienen.'

Hij schroefde de metalen cilinder los, legde deze op de tafel en sloeg met het handvat van de dolk het kristal tot sprankelend stof dat hij in een handpalm veegde en achter in de haard wierp.

'Het lijkt erop', zei hij, 'dat de keuze tussen twee zonden ligt. Om de wereld een Licht te ontzeggen dat onder onze hand is, of om de wereld te verlichten voordat de tijd daar rijp voor is. Wat je hebt gezien, zag ik lang geleden onder de artsen in Caïro. En ik weet welke leer ze ervan hebben getrokken⁵³. Heb je gedroomd, Thomas? Ik ook - met meer kennis. Maar deze geboorte, mijn zonen, is vroegtijdig. Het zal slechts de moeder zijn van meer dood, meer marteling, meer verdeeldheid en grotere duisternis in dit donkere tijdperk. Daarom neem ik, die zowel mijn wereld als de Kerk kent, deze keuze op mijn geweten. Ga! Het is geschied'

⁵³ De tegenstelling tussen wetenschappelijke waarheid en die van de kerk.

this Choice on my conscience. Go! It is finished.'

He thrust the wooden part of the compasses deep among the beech logs till all was burned.

Hij stak het houten deel van het instrument diep tussen de hardblokken totdat alles was verbrand.

PAUL VAN GULICK